

Znanstveni skup

Nove teme
u hrvatskoj filozofiji
od 1874. do 1945. godine

5. – 6. lipnja 2025.
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54/V
Zagreb

KNJIŽICA SAŽETAKA

Zagreb, lipanj 2025.

Znanstveni skup Nove teme u hrvatskoj filozofiji od 1874. do 1945. godine

U sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost *Nove teme u hrvatskoj filozofiji od 1874. do 1945. godine* od 5. do 6. lipnja 2025. godine na Institutu za filozofiju održat će se istoimeni znanstveni skup.

Razdoblje između 1874. i 1945. godine na više je načina značajno za razvoj ne samo hrvatske filozofske misli, već i oblikovanja filozofske podloge nacionalnog identiteta. Godine 1874. osnovano je moderno Sveučilište u Zagrebu i tad je s radom započeo tadašnji Mudroslovni fakultet u čijem je sastavu djelovala i katedra za filozofiju na kojoj su predavali filozofi koji su zaslužni za razvoj moderne filozofske misli u nas (Franjo Marković, Gjuro Arnold, Albert Bazala). Valja spomenuti kako se u tom razdoblju javljaju i prve doktorice filozofije u Hrvatskoj koje su u svojim radovima pratile trendove u europskim filozofskim kretanjima (Elza Kučera, Ivana Rossi, Elly Ebenspanger).

Premda se radi o kratkom razdoblju od sedamdeset i jednu godinu u kojem su se na malom prostoru vjerojatno svi filozofi međusobno poznavali i komunicirali, ipak je vladala raznolikost filozofskih pristupa i škola: značajna je produkcija unutar novoskolastike, dosta je značajan utjecaj razvoja prirodnih i društvenih znanosti, a posebice psihologije, novokantovstva, herbartizma i njemačkog idealizma. Svakako je važno naglasiti da se u to doba počinje sustavno stvarati filozofija na hrvatskom jeziku što je prije toga bila rijetkost. Paralelno s time počinje se razvijati i hrvatska znanstveno-filozofska terminologija.

Organizacijski odbor: Luka Boršić, Ivana Skuhala Karasman, Dario Škarica

Andrija Štampar kroz prizmu suvremene filozofije medicine

MIA BITURAJAC

Institut za filozofiju, Zagreb

Filozofija medicine suvremeno je filozofsko područje koje istražuje temelje medicinske teorije, istraživanja i prakse. Ključna postavka filozofije medicine 20. stoljeća je biomedicinski model koji bolesti smatra posljedicom tjelesnih i psihičkih disfunkcija, zdravlje definira kao odsustvo bolesti, a pacijenta vidi kao pasivnog primatelja zdravstvene skrbi. U novije vrijeme pojavljuju se kritike i alternative ovom modelu, poput biopsihosocijalnog pristupa koji uz biološke čimbenike uključuje psihološke i društvene aspekte zdravlja. Također, pacijent postaje aktivni sudionik u vlastitom liječenju.

Iako djelovanje Andrije Štampara (1888. – 1958.) prethodi utemeljenju filozofije medicine, njegov rad već u prvoj polovici 20. stoljeća sadrži mnoge od navedenih ideja. Štampar je bio zastupnik socijalne medicine, shvaćao je medicinu kao kolektivni pothvat te je uviđao društvene, kulturalne i psihološke čimbenike zdravlja. Formulirao je pozitivnu definiciju zdravlja koja se i danas nalazi u statutu Svjetske zdravstvene organizacije. Naglašavao je važnost zdravstvenog obrazovanja naroda kako bi pacijenti postali aktivni sudionici u očuvanju zdravlja.

Hrvatski Frane Petrić – što se o Petriću pisalo u Hrvatskoj

LUKA BORŠIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb

U svom inauguracijskom govoru kao rektor Sveučilišta u Zagrebu 1881. godine, Franjo Marković naglasio je važnost proučavanja nacionalne filozofije i filozofske baštine prošlosti, osobito za manje narode poput Hrvata. Tijekom narednih desetljeća, jedan od najviše istraživanih

filozofa u ovom kontekstu bio je Frane Petrić. Rođen na otoku Cresu 1529. godine, Petrić je bio istaknuti polihistor i filozof koji je zagovarao platonizam nasuprot aristotelizmu, čime je dao značajan doprinos europskoj intelektualnoj povijesti, što su prepoznali Kristeller i mnogi drugi.

U ovom izlaganju pristupit ću temi iz dvije perspektive: prvo, razmotrit ću složeno pitanje nacionalnog identiteta Frane Petrića i pružit ću pregled znanstvenih istraživanja o Frani Petriću provedenih u Hrvatskoj od Markovićeve vremena do danas.

*Spoznajno-teoretske nedoumice u misli Hijacinta
Boškovića s osvrtom na Kantovu
kritičku filozofiju*

ALOJZ ĆUBELIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

U izlaganju se na temelju djela *Problem spoznaje* iz 1931. godine Hijacinta Boškovića predstavljaju, komentiraju i analiziraju osnovne pretpostavke njegove filozofije te njegov doprinos u spomenutoj problematici. U daljnjem istraživanju donosimo osvrt na razini triju Kantovih kritika, uspoređujemo njihove ishode. U prvom dijelu se bavimo načinom na koji Hijacint Bošković definira spoznaju, potom kako spoznaju poima kao bitnost, zatim principe spoznaje, te Boškovićevu kritiku Kantovih pretpostavki prema onim dijelovima njemu dostupne literature o Kantu i njegovim premisama. Nadalje ispitujemo osnovne značajke tzv. idealističke filozofije, te svojevrсну kritiku idealističkih zaključaka. Osim toga referiramo se i na neke fenomene spoznaje Tome Akvinskoga, koji zapravo stoje u temelju Boškovićevih promišljanja. Promišljamo također o glavnim odrednicama filozofske klime u kontekstu nastanka osnovnih Kantovih djela uspoređujući njegove izvode s načinom filozofiranja našeg mislioca Hijacinta Boškovića. U zaključku donosimo rezultate istraživanja.

Vuk-Pavlović o spoznajnoj teoriji kao nauci

TOMISLAV DRETAR

Institut za filozofiju, Zagreb

FILIP GRGIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb

U svojoj *Spoznaji i spoznajnoj teoriji* Pavao Vuk-Pavlović tvrdi da spoznajna teorija nije odjelita i samosvojna znanost. Glavni razlog tomu jest činjenica da njezin predmet, spoznaja, nije homogen i ne pripada jednom određenom kategorijalnom području. Naprotiv, taj se predmet sastoji od dviju heterogenih sastavnica, koje su predmetom razmatranja dviju različitih znanosti, psihologije i teorije predmeta. Kao takva, spoznaja je takozvani metempirički predmet i stoga njezino proučavanje pripada metafizici. S druge strane, međutim, iako spoznajna teorija nije znanost, ona se može shvatiti kao nauka, koja u svojem istraživanju kombinira metode psihologije i teorije predmeta. U izlaganju ćemo razmotriti nekoliko pitanja koja u takvu stajalištu ostaju nerazjašnjena. Prije svega, zanimaju nas implikacije shvaćanja spoznajne teorije kao nauke. Prema Vuk-Pavloviću, nauku, za razliku od znanosti, karakterizira odsutnost logičko-sistematičnog jedinstva te usmjerenost na određenu svrhu i praktični interes. Tipični primjeri nauka su medicina i tehnika, ali i filozofske discipline kao što su etika, estetika, filozofija religije itd. Ono što sve te nauke povezuje jest određeni normativni sadržaj koji bi, prema tome, trebala imati i spoznajna teorija. Razmotrit ćemo koje bi bile sastavnice takva sadržaja.

»Čemu to?« – *filozofiranje drvene
klupe Augusta Cesarca*

MLADEN DOMAZET

Institut za filozofiju, Zagreb

Odgovarajući na poziv organizatora da se značajem ispuni razdoblje od 1871. do 1945. godine u hrvatskoj filozofiji – prikazivanjem razvoja filozofske misli, podlogom nacionalnog identiteta te praćenjem trendova

u europskim filozofskim kretanjima – ovim izlaganjem kratko se ocrtava ekološka filozofija (za razliku od već zauzete »filozofiju prirode«) u djelima Augusta Cesarca. Iako nikako profesionalni filozof, niti zaposlenik niti student Mudroslovnog fakulteta, Cesarec je značajan »mudroslov« i javni intelektualac navedenog razdoblja. Produktivan je i utjecajan autor u književnosti i publicistici, umrežen u europskim filozofskim i intelektualnim kretanjima i istraživač alternativnih imaginarija koji mjestimice eksplicitno uključuju ne-ljudske (više-nego-ljudske) elemente zbilje u propitivanje materijalnog razvoja, pravde ili smisla ljudskog djelovanja. Obzirom na njegovu kanoniziranu ulogu u poslijeratnoj kulturi, pa posljedično i promišljanju razvoja i organizacije društvenog metabolizma, u Hrvatskoj i Jugoslaviji; te na filozofsku suvremenost revolucionarno drugačijih socio-ekoloških odnosa – ponekad nadahnutih i pred-modernom mišlju kakva prije 1945. još proplamćuje na europskoj periferiji – vrijedi se osvrnuti na ulogu ne-ljudske prirode u Cesarčevim kratkim pričama nastalim u turbulentnom razdoblju između 1921. i 1933. godine.

Značaj žene u filozofiji Pavla Vuk-Pavlovića

ANA GRGIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb

Vuk-Pavlovićeva filozofija specifična je po svojoj tematskoj raznolikosti i misaonoj dosljednosti. Ona zahvaća mnoga područja: filozofiju vrijednosti, teoriju spoznaje, filozofiju odgoja i estetiku. U ovom ću se izlaganju usredotočiti na dva potonja područja. Jedan od središnjih aspekata tih područja jest značaj žene. Prema njegovim riječima: »[...] sav se odgoj rađa iz duha *ljubavi* te se samo iz ovoga duha i može da rodi« (*Ličnost i odgoj*, str. 70). Žena je nositelj duha ljubavi i kao takva je temelj jedne specifične vrste ljubavi – odgajateljske ljubavi – koja označava svjesno prenošenje vrijednosti. *Ona* je ključna karika za stvaranje budućnosti (i djelovanje umjetnosti) što je rezultat truda ljudi u prenošenju i očuvanju vrijednosti koje ostaju nadolazećim pokoljenjima. Vrijednosti nastaju samo kada se njihovo prenošenje postavi kao svjestan, odgovoran i nesebičan cilj – a za to je potrebna žena.

*O nekim logički relevantnim rezultatima
i stajalištima u hrvatskih autora
1874. – 1945.*

SREĆKO KOVAČ

Zaslužni znanstvenik Instituta za filozofiju, Zagreb

U znatnim promjenama u logici i logičkoj metodologiji, počevši od sredine 19. stoljeća i osobito na razmeđu 19. i 20. stoljeća, sudjeluju i pridonose im i hrvatski logičari. To je osobito vidljivo u diskusiji i uporabi algebarskih metoda, aksiomatizacije i formalnih struktura, kao i u filozofskim i međudisciplinarnim istraživanjima i raspravama o logički bitnim pitanjima. Vezano uz algebarsku logiku (na koju se kritički osvrnuo F. Marković), Albino Nagy je pridonio rješenjem dijela tzv. Jevons-Cliffordova problema, a Mate Meršić definirao je specifičnu inačicu algebarske logike. Podrobnije se osvrćemo, kroz prizmu trojstva Marković – Nagy – Meršić, na dva manje poznata, premda bitna logička rezultata. Prvi je Nagyev (1890.) dokaz potpunosti sustava algebarske logike pomoću utemeljenja u primarnim logičkim radnjama i definicijama elementa i razreda. Drugi je rezultat Meršićevo (1914.) modalno tumačenje diferencijala i temelji za odgovarajuću teoriju modela (fluenta i fluksija kao momenti modalne strukture), sa svođenjem ekstenzionalne beskonačnosti na intenzionalnu konačnost. U Hrvatskoj je naslovnoga razdoblja dobro bila razvijena i teorija skupova, što je dovelo do vrlo zapaženih rezultata (Đ. Kurepa 1935.).

Prikazujemo i druge rezultate i stajališta u logici, filozofiji logike i matematike, ili bitno povezane s logikom. Osvrćemo se na pojedine primjere stajališta logičizma (Gj. Arnold, F. Mihletić), formalizma i konvencionalizma (V. Varićak), objektivizma (S. Matičević, S. Zimmermann), kao i filozofskih začetaka konstruktivizma (F. Marković). Za narav logike i njezine metodologije bitno je razlikovanje njezinih »metalogičkih« temelja i logičkih mehaničkih postupaka (npr. Gj. Arnold, A. Bazala, M. Petras). Za ta su pitanja relevantni i rezultati psiholoških istraživanja karakteristika voljnih i automatskih postupaka (E. Kučera). Vrlo utjecajan rezultat, relevantan i za logiku, dala su istraživanja logičke i stilističke vrijednosti rečeničnih oblika u naravnim jezicima (P. Guberina, 1939.).

*Filozof Stjepan Zimmermann o (ne)moralnom
životu pojedinca i posljedicama takvog
života za društvo*

IVAN MACUT
Institut za filozofiju Zagreb

Filozof Stjepan Zimmermann, uz klasična područja filozofiranja kao što su noetika, polemika s Kantovom filozofijom i sl., u svojim se djelima bavi i moralnim temama, odnosno moralnom filozofijom. Odbacujući suprotna mišljenja poput ateizma i relativizma, Zimmermann prihvaća kao istinito isključivo teističko utemeljenje moralnosti iz čega naravno proizlaze i posljedice za život čovjeka koji prema tom teističkom modelu svoju konačnu svrhu može pronaći isključivo u Bogu. Krajnji cilj Zimmermannove teističke moralne filozofije jest razumskim argumentima dokazati da je sretan život s Bogom nakon smrti cilj odnosno svrha čovjekova života. Uz to, za Zimmermanna moral je kao temeljna vrijednost života usko povezan uz religiju, a jedina ispravna religija za našeg filozofa jest kršćanstvo. Zimmermann se u promišljanju o moralnosti ne zaustavlja isključivo na pojedincu i njegovoj osobnoj sreći, nego ide naprijed s temeljnim uvjerenjem kako ispravni moralni život pojedinca, a također i njegov nemoralni život, imaju posljedice za život društva u cjelini.

*Suradnja Armina Pavića i Franje
pl. Markovića u prvome godištu Viena
S posebnim obzirom na Aristotelovu Poetiku*

BOJAN MAROTTI
Akademija dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu

Armin Pavić i Franjo pl. Marković započeli su svoju suradnju u *Viencu* ubrzo nakon studija u Beču, naime godine 1869. Pavić je tada imao 25, a Marković 24 godine. Ponudili su uredništvu *Vienca* da zajednički pišu rubriku pod naslovom *Naše kazalište*, što je uredništvo prihvatilo. Rubrika se je pojavila već u prvome broju (prvoga godišta) od »23. siječnja« 1869. No taj prvi članak nije potpisao i Franjo pl. Marković, premda

u uvodnome dijelu toga prvoga nastavka sam Pavić izrijekom kaže da su se zajednički »ponudili redakciji 'Vienca'«. Iako idući nastavci nisu potpisani, u tzv. se »živim glavama« navodi »F. Marković i A. Pavić: Naše kazalište«. Tako je bilo do 3. travnja, tj. do broja 11. Nakon toga slijedi manja stanka, a u br. 15. (od 1. svibnja) nastavlja sam Pavić, te na početku ustvrđuje da je, usprkos dogovoru s Markovićem, sve morao raditi sam, pa da će tako činiti i dalje. No zatim je napisao još svega jedan nastavak, ovaj put nakon podulje stanke, objavljen u br. 32. (od 28. kolovoza). Potom nastavlja pisati sam Marković, i to od broja 38. (od 9. listopada). Pavić pak u međuvremenu počinje objavljivati članke o Anakreontu (Ἀνακρέων), kao i prijevode njegovih pjesama (od broja 26., od 17. srpnja). U prilogu se potanko razmatra spomenuta suradnja, posebice pak u onim zajedničkim člancima gdje je riječ o Aristotelovoj (Ἀριστοτέλης) *Poetici*. Kako je Pavić iste godine objavio i cjelovit prijevod toga Aristotelova spisa, upozorava se na nastanak toga prijevoda, kao i na mogući Markovićev »utjecaj« pri odabiru hrvatskih otpovjednica. Budući pak da su malo komu kao njima dvojici životi u tolikoj mjeri bili isprepleteni, ukratko se podsjeća na »životni put« svakoga od njih, kao i na različite sukobe u koje su tijekom života, nakon »prijateljavanja« u mladim godinama, njih dvojica ulazili. Na kraju se pojedini ulomci iz Aristotelove *Poetike*, kako ih u svojoj *Estetici* navodi Franjo pl. Marković, uspoređuju s odnosnim ulomcima u *Aristotelovoj poetici*, kako ih na hrvatski jezik prevodi Armin Pavić.

Filozofija u Hrvatskoj i »susjedne« filozofije u sutonu Austro-Ugarskog Carstva

BRUNO MATOS

Filozofsko-teološki Institut Družbe Isusove, Zagreb

Kraj Velikog rata 1918. godine na europskom kontinentu je ujedno označio i raspad Austro-Ugarskog Carstva kao upravne i teritorijalne tvorevine koja je politički dominirala Srednjom Europom, ali i izvan nje. Mudroslovni fakultet započinje sa svojim radom u sklopu sustava visokog školstva Austro-Ugarske, i njegovi predavači stječu svoja znanja i

kompetencije na njezinim visokim učilištima: Pešti, Grazu, Beču i Pragu. Akademski i sveučilišni krugovi u kojima su se kretali kao studenti i doktorandi utjecali su na njihova kasnija filozofska istraživanja, intelektualno stvaralaštvo i nezanemariv angažman u političkom i društvenom životu tadašnje Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, ali i Bosne i Hercegovine kao novo pripojene teritorijalne jedinice Carstva. Konac I. Svjetskog rata i promjene koje su pogodile tadašnju Hrvatsku, donošenje zakonskih akata o raskidu veza s državama Austro-Ugarske i osnivanje Države SHS, i prijemne koji su pratili njezino ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom, nisu samo utjecale na promjenu intelektualnog krajobraza kao stanovitog duhovnog prostora u kojem su doprije sazrijevali filozofi u Hrvatskoj, nego i suočavanje s izazovima koje su te nove prilike sa sobom donijele. U prvom dijelu izlaganja bi se prvo osvrnuo na generalnu valorizaciju filozofije u Hrvatskoj prije navedenih političkih promjena, s naglaskom na političko-filozofske kritičke nazore na stanje Carstva, koji su na stanovit način anticipirali diplomatske konflikte koji će voditi ratnom stanju i ustroj Europe koji će uslijediti nakon njegova završetka 1918. godine. U tom će kontekstu biti relevantne ideje i koncepti liberalizma, monarhističkog uređenja, nacionalizma kao i odnosa države i Crkve, šire, vjerskih zajednica. Osim njih, potrebna je i analiza teza hrvatskih filozofa o raspadu Austro-Ugarske kao određenom stanju *Zeitgeista*, koji se ne ograničava isključivo na političke ili diplomatske posljedice nego obuhvaća kulturne i društvene fenomene.

U drugom dijelu izložio bih razmišljanja o filozofskoj refleksiji raspada Austro-Ugarske u Hrvatskoj s filozofskim promišljanjima istoga u susjednim državama Kraljevine SHS: Sloveniji, Bosni i Hercegovini i Srbiji. Kako je Država SHS kratko opstala nakon Velikog rata, nekih par mjeseci, smatram kako za ovaj dio izlaganja treba razmotriti uređenje država i njihovih odnosa unutar Kraljevine SHS. Polazim od pretpostavke kako je raspad Austro-Ugarske drugačije valoriziran u okvirima slovenske, bosansko-hercegovačke i srpske filozofske misli. Pokušati ću odgovoriti na pitanje postoje li korespondentne ideje i koncepti o uzrocima i posljedicama raspada Austro-Ugarske između hrvatske i navedenih (nacionalnih) filozofija. U trećoj točki izlaganja bih razložio pretpostavke kako su moguća (ne)slaganja o ovom pitanju

između hrvatskih i predstavnika susjednih filozofija oblikovala kasnije dominantne ideologije i svjetonazore na ovim prostorima do 1945. godine, pa i kasnije.

Birth of the National Philosophy from the Spirit of Functional Bilingualism

BÉLA MESTER

HUN-REN Research Centre for the Humanities,
Institute of Philosophy, Budapest, Hungary

In East-Central Europe, there was a double turn in the philosophical communication in the beginning of the “long 19th century”. The first one was the change of the language of publication from Latin to national vernaculars; the second one was the extension of the audience from *school philosophy* to a *public philosophy*. Immanuel Kant’s well-known distinction between *philosophia more scholastico* and *philosophia more cosmopolitico* can be interpreted as a description of this new situation. However, public philosophers of the 19th century published their works in their national vernaculars, their ideal was *philosophia more cosmopolitico*. The consequence of this situation was a *communicational trap*: the other face of the extended *national* audience was a kind of *international* isolation, a prison of the national language. However, this problem was detected by the greater European cultures, as well, e.g. see the Latin translation of the main works of Immanuel Kant, or, Fichte’s notes about the limits of the audience of his philosophy because of its German language, it became really crucial in the cases of smaller nations and languages of our region. By the hypothesis of this paper, this communicational situation is the starting point of the term of “national” (Croatian, Hungarian, etc.) philosophies. The first generation of the philosophers of this period was characterised by *functional bilingualism*: they wrote their professional works in Latin and their popular discussion papers in national vernaculars; and they had fundamental significance in the formation of the new phenomenon of national philosophy. This paper analysis this process based on Hungarian examples. Self-understanding of the 19th-century

Hungarian philosophy was based on Kantian foundations, and tried to find the place of the *national philosophy* somewhere between *philosophia more scholastico* and *philosophia more cosmopolitico*.

*Feminističke teme u proznim djelima
Adele Milčinović*

IVANA SKUHALA KARASMAN

Institut za filozofiju, Zagreb

Hrvatska književnica i novinarka Adela Milčinović (1879. – 1968.) u svojim djelima piše o borbi žena za samostalnost i ravnopravnost. U trodijelnoj pripovijest *Gospođa doktorica* Milčinović likom mlade i požrtvovne Marije-Lize ocrtava unutarnju i društvenu borbu žene za samostalnošću te njezinu potragu za vlastitom srećom i smisljenošću života. Borba za vlastito ostvarenje mučna je i teška u vremenu u kojem su žene imale ograničene mogućnosti djelovanja. Marija-Liza žrtvuje se za druge, no u tome nakon nekog vremena ne pronalazi ispunjene i ona se razbolijeva. Ona shvaća besmislenost žrtvovanja i želi naučiti živjeti samo za sebe.

Nadalje, u svojim drugim proznim djelima Milčinović obrađuje teme majčinstva i braka u kojima neke junakinje žale što nisu imale djecu, a druge pak su majčinstvo doživjele kao nešto neželjeno i nametnuto.

Premda Milčinović nije bila obrazovana filozofkinja, pratila je suvremenu filozofsku literaturu o ženskom pitanju pa je stoga moguće govoriti o svojevrsnoj feminističkoj teoriji Adele Milčinović koja je »zaogrnutu« u književnu formu.

Uz prijevode Platonovih djela na hrvatski jezik

PETAR ŠEGEDIN

Institut za filozofiju, Zagreb

U predavanju se daje orijentacijski pregled dosadašnjih prijevoda Platonovih djela na hrvatski jezik. U prvom dijelu navode se prijevodi uz

kratku analizu. Drugi dio je rječnik, koji donosi pregled prevodilačkih rješenja za neke od ključnih termina Platonove filozofije u osmorice hrvatskih prevoditelja. Treći, završni dio sadrži općenita zapažanja u pogledu prevodenja filozofijskog teksta, s osobitim obzirom na rezultate izložene analize.

Zimmermann o sigurnosti

DARIO ŠKARICA

Institut za filozofiju, Zagreb
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Izlaganje će biti usredotočeno na sljedeće teme: prvo, Zimmermannov pojam spoznajne sigurnosti, drugo, Zimmermann o različitim vrstama spoznajne sigurnosti, treće, Zimmermannov nauk o motivima spoznajne sigurnosti i, četvrto, uloga Zimmermannova nauka o spoznajnoj sigurnosti u njegovoj formulaciji spoznajnog problema. Pritom će posebna pažnja biti posvećena Zimmermannovu razlikovanju između subjektivne i objektivne sigurnosti. U pojedinim će svojim momentima Zimmermannov nauk o sigurnosti biti uspoređen s Mercierovim.